

Εκκλησία και μασονισμός στη Ρωσία των αρχών του 19ου αιώνα

/ [Πεμπτουσία](#)

Ένα στιγμιότυπο, μερικές σκέψεις

Από τα μέσα του 18ου αιώνα ο ελευθεροτεκτονισμός (μασονία) είχε αρχίσει να εξαπλώνεται στη ρωσική αυτοκρατορία και να εισδύει με αρκετή επιτυχία ακόμα και στους αυλικούς κύκλους της Αγίας Πετρούπολης. Ο ειδικός σλαβολόγος Μάνφρεντ Χίλντερσμαιερ υποστήριξε τη θέση ότι ο ρωσικός μασονισμός δεν επεδίωκε σκοπούς πολιτικούς αλλά μόνο παιδαγωγικούς και διαφωτιστικούς, επειδή εξ αρχής οι Ρώσοι μασόνοι συνδέθηκαν με τους Πρώσους ροδοσταυρίτες και όχι τους διαβόητους ιλλουμινάτους της Βαυαρίας.

Ο ισχυρισμός αυτό μπορεί να ευσταθεί όσον αφορά τις απαρχές του μασονισμού στη Ρωσία· εκτιμώ όμως ότι δεν ανταποκρίνεται στα πράγματα όταν αναφερόμαστε στην καμπή του 18^{ου} προς τον 19^ο αιώνα, οπότε κάνει την εμφάνισή της η μασονικής έμπνευσης συνωμοτική κίνηση των «Δεκεμβριστών», δηλ. μιας ομάδας αξιωματικών του ρωσικού στρατού που, επηρεασμένοι βαθιά από την Γαλλική Επανάσταση αλλά και τον Ιακωβινισμό, θα στασιάσει ανεπιτυχώς εναντίον του τσάρου Νικολάου Α΄ τον Δεκέμβριο του 1825. Όπως και να έχει το πράγμα, η λειτουργία των μασονικών στοών δεν άφησε αδιάφορη ούτε την γερμανικής καταγωγής τσαρίνα Μ. Αικατερίνη (1762-1796). Η αυτοκράτειρα

εκδήλωνε, ως γνωστόν, έντονο «διαφωτιστικό» ενδιαφέρον για τα γράμματα και τις τέχνες, προωθούσε δε τις απόψεις της μέσω ενός εκλαϊκευτικού πολιτιστικού περιοδικού, που εξέδιδε με ψευδώνυμο.

Παρόλα αυτά η τσαρίνα αντιμετώπισε με μεγάλη επιφυλακτικότητα τον μασονισμό· μάλιστα καταπιάστηκε ακόμα και με τη συγγραφή θεατρικών δρωμένων, στα οποία σατίριζε το μασονική «μόδα». Η στάση της αυτή υπαγορευόταν όχι μόνον από τις διασυνδέσεις των στοών με ξένα κράτη, οι οποίες καθιστούσαν ύποπτη την δράση τους στα μάτια της, αλλά και από τον επιπρόσθετο λόγο ότι ο γιός της και διάδοχος Παύλος είχε καταστεί πάτρωνας της κινήσεως. Η μασονική επιρροή στην τσαρική αυλή ενισχύθηκε επί Αλεξάνδρου Α΄ (1801-1825), ο οποίος μπορεί στην ωριμότητά του να ενσάρκωσε το ιδεώδες του ρωσικού και ευρωπαϊκού συντηρητισμού συγκροτώντας μαζί με την Αυστρία την διάσημη (όσο και διαβόητη) Ιερά συμμαχία, όμως είχε παιδιόθεν γαλουχηθεί με τα νάματα του δυτικοευρωπαϊκού διαφωτισμού και στα πρώτα στάδια της βασιλείας του παρουσίασε τάσεις φιλελευθεροποίησης του καθεστώτος.

Στο πλαίσιο αυτό είναι εύλογη όχι μόνο περαιτέρω διάδοση του μασονισμού αλλά και η εμφάνιση μυστικιστικών αιρετικών διδασκαλιών, οι οποίες ανταγωνίζονταν τον μασονισμό για την κατάκτηση της ρωσικής αριστοκρατίας. Έχει διατυπωθεί μάλιστα η άποψη ότι το πρώτο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα υπήρξε ακριβώς η περίοδος κορύφωσης της επιρροής των μασόνων, οι στοές των οποίων υπολογίζονταν ότι υπερέβαινε τις εκατό σε ολόκληρη την ρωσική επικράτεια. Την απάντηση της ρωσικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στην απειλή του μασονισμού και των μυστικιστικών ετεροδιδασκαλιών άρθρωσε, ανάμεσα σε άλλους, με ιδιαίτερη μαχητικότητα και ακαταπόνητο αντιρρητικό ζήλο ένας μάλλον άγνωστος κληρικός, ο οποίος ακόμα και στη Ρωσία μόνον πρόσφατα άρχισε να «ανακαλύπτεται».

Πρόκειται για τον αρχιμανδρίτη Φώτιο Σπάσκι (1792-1848). Ο αρχιμανδρίτης Φώτιος υπήρξε σύγχρονος πολλών γνωστών προσωπικοτήτων της ρωσικής εκκλησιαστικής ζωής, όπως ο άγιος Σεραφείμ του Σαρόφ, ο Ιννοκέντιος Σμιρνόφ και ο Φιλάρετος Ντροζντόφ, μετέπειτα μητροπολίτης Μόσχας. Ο ίδιος ξεχώρισε για τον ασκητικό βίο του αλλά και τον δριμύ και ακατάβλητο αγώνα του εναντίον του κοινωνικού κακού και των απειλών κατά της ορθόδοξης πίστης. Η πρώτη από τις υπηρεσίες που προσέφερε στην Εκκλησία είναι η αναγέννηση της Μονής Γιούριεφ στο Νόβγκοροντ (ένα από τα αρχαιότερα μοναστήρια της ρωσικής γης), το οποίο και μετέβαλε σε ζώσα εστία ορθόδοξης διαποίμανσης αναρίθμητων πιστών που διψούσαν για τη σωτηρία τους.

Η δεύτερη και πλέον αξιομνημόνευτη είναι ο αγώνας του κατά των μασόνων, χάρη

στον οποίο προκλήθηκε η έκδοση του τσαρικού διατάγματος (ουκάζι) που έθεσε εκτός νόμου τη λειτουργία μασονικών στοών στη Ρωσία (1^η Αυγούστου του 1822). Ιδιαίτερα καρποφόρα υπήρξε εδώ η συνεργασία του αρχιμανδρίτη Φωτίου με την βαρόνη Άννα Αλεξέεβνα Ορλόβα-Τσεσμένσκα. Επρόκειτο για μια γνήσια πνευματική σχέση, η οποία, καθώς υπερέβαινε κατά πολύ τα συμβατικά όρια που υπαγόρευε το εκκοσμικευμένο ήθος της ρωσικής αριστοκρατίας, πρόσκτησε μια αναμορφωτική δυναμική με απτά αποτελέσματα.

Τα έργα του αρχιμανδρίτη Φωτίου εκδόθηκαν για πρώτη φορά μόλις προσφάτως στην Ρωσία επί τη βάσει αρχειακού υλικού υπό τον τίτλο «*Ο αγώνας για την πίστη: Εναντίον των μασόνων*», (εκδ. Β. Ουλίμπιν, υπεύθυνος σύνταξης Ο. Πλατόνοφ, Μόσχα 2010). Οι εκδότες των έργων του, ορμώμενοι από την έντονη κριτική που απηύθυνε κατά της ρωσικής αριστοκρατίας ο Ιγνάτιος Μπριντσανίνοφ, και μάλιστα την μομφή επί αποστασία, διατυπώνουν δύο αξιοπρόσεχτους ισχυρισμούς. Σύμφωνα με τον πρώτο, ο Φώτιος υπήρξε ο τελευταίος ρώσος μοναχός της προεπαναστατικής Ρωσίας που προσπάθησε με πολιτικά μέσα να ανασχέσει την αποστασία που αντιπροσώπευαν στη συνείδησή του οι μυστικές εταιρείες ελευθεροτεκτονικού τύπου.